

УДК 351.941/95
DOI: 10.31733/15-03-2024/1/148-149

Володимир ГОРБАЛІНСЬКИЙ
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВО НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ ТА СПОСОБИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ПРИ ОСКАРЖЕННІ РІШЕНЬ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ.

Ефективність правосуддя напряму залежить від реальної можливості особи реалізувати право на судовий захист, скориставшись незабороненими законом способами. Звідси виникає потреба у виробленні єдиних підходів до розуміння змісту поняття права на судовий захист, гарантій та засобів його реалізації в порядку адміністративного судочинства. З іншого боку, постійні зміни процесуального закону та судової практики не сприяють уніфікації підходів до досліджуваної нами категорії, що врешті-решт позначається на якості правосуддя та ефективності захисту порушених прав осіб у публічно-правових відносинах.

Як випливає з положень Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), завданням адміністративного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний захист прав, свобод та інтересів осіб у публічно-правових відносинах від порушень з боку суб'єктів владних повноважень (ч. 1 ст. 2 КАС України) [1].

Відповідно до ст. 5 КАС України кожна особа має право звернутися до адміністративного суду за захистом, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси. Мова йде про те, що особа звертається до суду з проханням вжити конкретний захід, який, на її думку, дозволить захистити її порушене право, свободу чи інтерес. Тобто особа просить суд захистити її шляхом застосування відповідних способів: визнати протиправним та нечинним нормативно-правовий акт чи окремі його положення; визнати протиправним та скасувати індивідуальний акт чи окремі його положення; визнати дії суб'єкта владних повноважень протиправними та зобов'язати утриматися від вчинення певних дій; визнати бездіяльність суб'єкта владних повноважень протиправною та зобов'язати вчинити певні дії; встановити наявність чи відсутність компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень; прийняти рішення про стягнення з відповідача – суб'єкта владних повноважень коштів на відшкодування шкоди, заподіяної його протиправними рішеннями, дією або бездіяльністю [1]. У ч. 1 цієї статті законодавець також визначив і способи захисту, які особа може обрати, реалізуючи своє право на судовий захист.

Отже, ця процесуальна норма встановлює те, що кожна особа має право на захист своїх прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах, наслідком яких є рішення, дія чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень. Зміст ч. 1 ст. 5 КАС України дає підстави вважати, що право на судовий захист розглядається як суб'єктивне право особи – учасника публічно-правових відносин, яке виникає у особи у разі порушень з боку суб'єкта владних повноважень, що втілюються у рішеннях, діях чи бездіяльності. Таке право на судовий захист закріплене у КАС України як право звернення до адміністративного суду за захистом своїх порушених прав, свобод та інтересів від порушень з боку суб'єктів владних повноважень і дозволяє особі просити захистити ці права шляхом обрання того способу захисту, який передбачено у нормах КАС України.

Практичне забезпечення права на судовий захист особи в умовах воєнного стану потребує розробки законодавства, яке було б адаптоване до надзвичайних викликів, спричинених військовою агресією, військовими діями та іншими загрозами. Це вимагає від держави створення ефективних процесуальних механізмів для забезпечення права на судовий захист у таких складних умовах.

Можна зі впевненістю стверджувати, що в складних умовах війни судовий захист прав осіб при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень відбувається повною мірою.

Судовий захист в адміністративному судочинстві в умовах дії воєнного стану пов'язаний із фактами порушень прав, свобод і інтересів особи у сфері публічно-правових

відносин. Наявність такого порушення викликає у особи необхідність звернутися за захистом свого порушеного суб'єктивного права до адміністративного суду. При цьому особа має обрати такий спосіб захисту, який обумовлений характером правопорушення, і не просити у суду захисту, виходячи із того, щоб у майбутньому не допустити порушення її суб'єктивних прав. Змістом судового захисту є усунення перешкод на шляху здійснення особою свого суб'єктивного права. Тому судовий захист в адміністративному судочинстві при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень – це передбачена у законі можливість застосувати заходи, спрямовані на припинення порушення суб'єктивного права особи та його відновлення, а у випадку неможливості відновити порушене суб'єктивне право – можливість компенсації спричинених збитків, заподіяних правопорушенням.

Отже, незважаючи на введення воєнного стану, суди продовжують свою роботу і не припиняють власних повноважень щодо розгляду публічно-правових спорів. Це означає, що конституційне право на судовий захист залишається недоторканим і робота судів не може бути зупинена або обмежена в умовах не тільки воєнного стану, а й інших особливих правових режимів. Забезпечення функціонування судової системи в умовах воєнного стану є дуже важливим, оскільки головне завдання адміністративних судів – ефективний судовий захист осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень – залишається незмінним.

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.

УДК 342.78

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/149-151

Наталія ГРІДІНА

старший викладач кафедри
поліцейської діяльності та публічного
адміністрування факультету № 3
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор філософії

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стрижневою установкою будь-якої сучасної держави, що прагне зайняти гідне місце у світовому суспільстві, є формування юридичного і політичного порядку, що відповідає життєвим реаліям, здатний забезпечити гідне існування особистості, повноцінну реалізацію та захист прав і свобод людини і громадянина, тим паче під час дії режиму воєнного стану.

Права людини є складним, багатовимірним явищем. У різні епохи проблема прав людини, незмінно залишаючись політико-правовою, набувала релігійно-етичного, філософського звучання. Людство на шляху утвердження прав і свобод людини пройшло тернистий шлях, крок за кроком обмежуючи всевладдя держави, поширюючи принцип рівноправності на все більше коло осіб та відносин між ними. Часто саме боротьба за права людини, за нові й нові ступені свободи ставала каталізатором широкомасштабних змін у суспільно-політичному житті тієї чи іншої країни, вела до нового осмислення ролі людини в її відносинах із суспільством та державою [1, с. 8].

Права людини відображені у численних міжнародних актах: Загальній декларації прав людини, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права тощо. Своєю чергою, ч. 2 ст. 3 Конституції України закріплено, що «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [2].

Конституція України містить низку програмних для захисту прав людини положень передусім про те, що людина, її права і свободи є найвищою цінністю, а визнання, дотримання та захист прав і свобод людини та громадянина – обов'язок держави (ст. 3